

دانشگاه پیام نور مرکز تهران

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته جامعه‌شناسی

عنوان پایان نامه

بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر احساس امنیت اجتماعی

در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور مرکز تهران

استاد راهنما دکتر امیر ملکی

استاد مشاور دکتر رحمت اله صدیق سروسنانی

نگارش نسرين لطفی

اسفند ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور مرکز تهران

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته جامعه‌شناسی

عنوان پایان نامه

بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر احساس امنیت اجتماعی

در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور مرکز تهران

استاد راهنما دکتر امیر ملکی

استاد مشاور دکتر رحمت اله صدیق سروسستانی

نگارش نسرين لطفی

اسفند ۱۳۸۹

شماره: .....
تاریخ: .....
پیوست: .....

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی

تحت عنوان:

بررسی عوامل جامعه شناختی موثر بر احساس امنیت
اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور "

ساعت: ۱۶-۱۵

تاریخ دفاع: ۸۹/۱۱/۳۰

درجه ارزشیابی: عالی

نمره: ۱۹,۳۵

هیات داوران:

امضاء	مرتبۀ علمی	نام و نام خانوادگی	اساتید
		دکتر امیر ملکی	استاد راهنما
		دکتر رحمت اله صدیق سرستانی	استاد مشاور
		دکتر پروانه دانش	استاد داور

تهران، خیابان کریمخان
زند، خیابان ایرانشهر،
کوچه نوشهر، پلاک ۳۲
تلفن: ۶۳-۸۸۴۹۱۰۵۷
دورنگار: ۶۴-۸۸۴۹۱۰۶۴
www.tpnu.ac.ir
info@tpnu.ac.ir

تقدیم به

خانواده ام که مرا در انتخاب‌هایم آزاد گذاشتند و حمایتشان را از من دریغ نکردند.

سپاسگزاری

با سپاس از اساتید محترم، جناب آقای دکتر ملکی (استاد راهنما)، جناب آقای دکتر صدیق سروستانی (استاد مشاور)، سرکار خانم دکتر دانش (استاد داور) و دوست عزیزم سرکار خانم مریم محمودی که در تمام مراحل این پژوهش مرا یاری نمودند.

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی عوامل جامعه شناختی موثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور پرداخته است. امنیت اجتماعی حکایت از حفظ فرد در مقابل خطراتی دارد که اجتماع آن را برای افراد رقم می زند و فرد را در مقابل خطراتی که مسبب آن زندگی جمعی است حمایت می کند و یکی از شاخصه های کیفی زندگی در شهرهاست. فضاهاى شهری از جمله مولفه هایی هستند که نابهنجاری های اجتماعی در آن ها رخ می دهد و امنیت افراد را تهدید می نماید. بنابراین امنیت زنان و دختران دانشجو به عنوان یک گروه فعال در عرصه های اجتماعی از جمله دانشگاه که سبب حضور مستمر آنان در فضای شهری می گردد، می تواند به شکل مستقیم و یا غیرمستقیم در تعاملات اجتماعی و تحت تاثیر نابسامانی های شهری بیشتر از سایر گروه ها آسیب ببیند. در این پژوهش، برای بررسی رابطه بین احساس امنیت اجتماعی با چهار متغیر بی نظمی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی و میزان دینداری از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. نمونه آماری مورد بررسی در این پژوهش ۳۲۳ نفر از دانشجویان دختر در دانشگاه پیام نور مرکز تهران است. یافته های پژوهش بازگویی آن است که هر چهار متغیر مورد بررسی تاثیر معناداری بر میزان احساس امنیت اجتماعی داشته است. براساس تحلیل رگرسیون تک متغیره هرچه میزان احساس بی نظمی های اجتماعی افزایش یابد میزان احساس امنیت اجتماعی کاهش می یابد، درمقابل با افزایش میزان اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی و میزان دینداری، میزان احساس امنیت اجتماعی افزایش می یابد. در تحلیل رگرسیونی چند متغیره، از میان تمام متغیرهای وارد شده، اعتماد اجتماعی و حمایت فضای شهری در مدل تحلیلی باقی ماندند. به بیان دیگر این دو متغیر بیشترین تاثیر را بر میزان احساس امنیت اجتماعی دارند.

واژگان کلیدی: احساس امنیت اجتماعی، بی نظمی اجتماعی، حمایت اجتماعی، حمایت فضای شهری، اعتماد اجتماعی و میزان دینداری

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	ت
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱.۱. مقدمه	۲
۲.۱. بیان مساله	۳
۳.۱. ضرورت و اهمیت تحقیق	۷
۴.۱. اهداف تحقیق	۸
۵.۱. سوالات تحقیق	۸
فصل دوم: چارچوب نظری تحقیق	
۱.۲. سوابق تجربی	۱۰
۲.۲. مبانی و سوابق نظری	۱۸
۱.۲.۲. مفهوم امنیت	۱۸
۲.۲.۲. احساس امنیت	۲۰
۳.۲.۲. رویکردهای امنیتی	۲۲
۱.۳.۲.۲. گفتمان امنیت سلبی	۲۲
۲.۳.۲.۲. گفتمان امنیت ایجابی	۲۴
۴.۲.۲. مکاتب حوزه امنیت	۲۸
۱.۴.۲.۲. مکاتب سنتی	۲۸
۲.۴.۲.۲. مکاتب جدید	۳۰
۵.۲.۲. امنیت اجتماعی	۳۷
۶.۲.۲. نظریه های مربوط به امنیت اجتماعی	۳۷
دورکیم و امنیت اجتماعی	۳۷
پارسونز و امنیت اجتماعی	۳۷
مارکس و امنیت اجتماعی	۳۷
بوزان و امنیت اجتماعی	۳۸
ویور و امنیت اجتماعی	۳۹
مولار و امنیت اجتماعی	۴۱

ماندل و امنیت اجتماعی.....	۴۳
گیدنز و امنیت اجتماعی.....	۴۳
فمنیسم و امنیت اجتماعی.....	۴۵
عوامل جامعه شناختی موثر بر امنیت اجتماعی.....	۴۷
۱.۷.۲.۲. اعتماد اجتماعی.....	۴۷
۲.۷.۲.۲. میزان دینداری.....	۵۰
۳.۷.۲.۲. حمایت اجتماعی.....	۵۵
۴.۷.۲.۲. احساس بی نظمی اجتماعی.....	۶۰
۳.۲. چارچوب نظری.....	۶۵
۴.۲. مدل تحلیلی.....	۶۷
۱.۴.۲. فرضیات تحقیق.....	۶۸
فصل سوم: روش تحقیق	
۱.۳. مقدمه.....	۷۰
۲.۳. روش تحقیق.....	۷۰
۳.۳. ابزار گردآوری اطلاعات.....	۷۰
۴.۳. واحد و سطح تحلیل.....	۷۱
۵.۳. جامعه آماری.....	۷۱
۶.۳. حجم نمونه.....	۷۱
۷.۳. روش نمونه گیری.....	۷۲
۸.۳. تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها.....	۷۳
۱.۸.۳. احساس امنیت اجتماعی.....	۷۳
۲.۸.۳. اعتماد اجتماعی.....	۷۷
۳.۸.۳. حمایت اجتماعی.....	۸۰
۴.۸.۳. میزان دینداری.....	۸۳
۵.۸.۳. احساس بی نظمی اجتماعی.....	۸۷
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات	
۱.۴. مقدمه.....	۹۰
۲.۴. روشهای تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۹۰

۳.۴. بخش اول: سیمای نمونه آماری	۹۰
۱.۳.۴. ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی جمعیت نمونه.....	۹۱
۲.۳.۴. احساس امنیت اجتماعی و ابعاد آن.....	۹۵
۳.۳.۴. میزان دینداری و ابعاد آن.....	۱۰۲
۴.۳.۴. میزان اعتماد اجتماعی و ابعاد آن.....	۱۱۰
۵.۳.۴. میزان حمایت اجتماعی ادراک شده در کل زندگی.....	۱۱۶
۶.۳.۴. میزان حمایت اجتماعی در فضای شهری در تهران.....	۱۱۷
۷.۳.۴. احساس بی نظمی اجتماعی	۱۱۸
۴.۴. آمار استنباطی: آزمون فرضیات.....	۱۲۰
۱.۴.۴. امنیت اجتماعی و بی نظمی اجتماعی	۱۲۰
۲.۴.۴. امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی.....	۱۲۲
۳.۴.۴. امنیت اجتماعی و حمایت اجتماعی ادراک شده.....	۱۲۳
۴.۴.۴. امنیت اجتماعی و حمایت اجتماعی در فضای شهری	۱۲۴
۵.۴.۴. امنیت اجتماعی و میزان دینداری.....	۱۲۶
۶.۴.۴. احساس امنیت اجتماعی و میزان دینداری ذهنی پاسخگویان.....	۱۲۷
۷.۳.۴. یافته های جانبی	۱۲۸
۸.۳.۴. مشارکت نسبی متغیرهای مستقل در تبیین احساس امنیت اجتماعی .	۱۳۲

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱.۵. خلاصه.....	۱۳۶
۲.۵. یافته های پژوهش.....	۱۳۶
۳.۵. بحث و نتیجه گیری.....	۱۴۰
۴.۵. پیشنهادات	۱۴۳
۵.۵. محدودیت های تحقیق.....	۱۴۵

پیوست ها

فهرست منابع	۱۴۷
پرسشنامه	۱۵۴

فهرست جداول

۹۱	جدول شماره ۱.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس سن
۹۲	جدول شماره ۲.۴ توزیع فراوانی وضعیت پاسخگویان براساس وضعیت تاهل
۹۲	جدول شماره ۳.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس قومیت
۹۳	جدول شماره ۴.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس گروه تحصیلی
۹۳	جدول شماره ۵.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس وضعیت اشتغال
۹۴	جدول شماره ۶.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس نوع شغل
۹۴	جدول شماره ۷.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس طبقه اجتماعی اقتصادی
۹۵	جدول شماره ۸.۴ آماره های توصیفی میزان امنیت جانی در بین پاسخگویان
۹۶	جدول شماره ۹.۴ توزیع فراوانی میزان امنیت جانی از نظر پاسخگویان
۹۷	جدول شماره ۱۰.۴ آماره های توصیفی میزان امنیت شغلی از نظر پاسخگویان
۹۸	جدول شماره ۱۱.۴ توزیع فراوانی میزان امنیت شغلی از نظر پاسخگویان
۹۸	جدول شماره ۱۲.۴ آماره های توصیفی میزان احساس امنیت اخلاقی از نظر پاسخگویان
۹۹	جدول شماره ۱۳.۴ توزیع فراوانی میزان امنیت اخلاقی از نظر پاسخگویان
۱۰۰	جدول شماره ۱۴.۴ آماره های توصیفی میزان احساس امنیت مالی از نظر پاسخگویان
۱۰۱	جدول شماره ۱۵.۴ توزیع فراوانی میزان امنیت مالی از نظر پاسخگویان
۱۰۱	جدول شماره ۱۶.۴ آماره های توصیفی میزان احساس امنیت اجتماعی از نظر پاسخگویان
۱۰۲	جدول شماره ۱۷.۴ توزیع فراوانی میزان احساس امنیت اجتماعی از نظر پاسخگویان
۱۰۳	جدول شماره ۱۸.۴ آماره های توصیفی میزان اعتقادات دینی از نظر پاسخگویان
۱۰۴	جدول شماره ۱۹.۴ توزیع فراوانی میزان اعتقادات دینی پاسخگویان
۱۰۴	جدول شماره ۲۰.۴ آماره های توصیفی میزان مناسک دینی
۱۰۵	جدول شماره ۲۱.۴ توزیع فراوانی میزان مناسک دینی پاسخگویان
۱۰۵	جدول شماره ۲۲.۴ آماره های توصیفی سنجش پیامدهای دینداری
۱۰۶	جدول شماره ۲۳.۴ توزیع فراوانی پیامدهای دینداری پاسخگویان
۱۰۷	جدول شماره ۲۴.۴، آماره های توصیفی میزان عواطف دینی
۱۰۷	جدول شماره ۲۵.۴ توزیع میزان عواطف دینی در بین پاسخگویان
۱۰۸	جدول شماره ۲۶.۴ آماره های توصیفی میزان دینداری پاسخگویان
۱۰۹	جدول شماره ۲۷.۴ توزیع فراوانی میزان دینداری پاسخگویان
۱۰۹	جدول شماره ۲۸.۴ میزان دینداری ذهنی از نظر خود پاسخگویان
۱۱۰	جدول شماره ۲۹.۴ توزیع فراوانی میزان دینداری ذهنی پاسخگویان
۱۱۱	جدول شماره ۳۰.۴ آماره های توصیفی میزان اعتماد بین شخصی در بین پاسخگویان
۱۱۲	جدول شماره ۳۱.۴ توزیع فراوانی میزان اعتماد بین شخصی در بین پاسخگویان

- ۱۱۲ جدول شماره ۳۲.۴ آماره های توصیفی میزان اعتماد تعمیم یافته نهادی در بین پاسخگویان
- ۱۱۳ جدول شماره ۳۳.۴ توزیع فراوانی میزان اعتماد تعمیم یافته نهادی در بین پاسخگویان
- ۱۱۳ جدول شماره ۳۴.۴ آماره های توصیفی میزان اعتماد انتزاعی در بین پاسخگویان
- ۱۱۴ جدول شماره ۳۵.۴ توزیع فراوانی میزان اعتماد انتزاعی در بین پاسخگویان
- ۱۱۵ جدول شماره ۳۶.۴ آماره های توصیفی اعتماد اجتماعی در بین پاسخگویان
- ۱۱۵ جدول شماره ۳۷.۴ توزیع فراوانی میزان اعتماد اجتماعی پاسخگویان
- ۱۱۶ جدول شماره ۳۸.۴ آماره های توصیفی متغیر میزان حمایت اجتماعی ادراک شده
- ۱۱۷ جدول شماره ۳۹.۴ توزیع فراوانی میزان حمایت اجتماعی ادراک شده پاسخگویان
- ۱۱۷ جدول شماره ۴۰.۴ آماره های توصیفی حمایت اجتماعی در فضای شهری از نظر پاسخگویان
- ۱۱۸ جدول شماره ۴۱.۴ توزیع فراوانی میزان حمایت اجتماعی در فضای شهری پاسخگویان
- ۱۱۸ جدول شماره ۴۲.۴ آماره های توصیفی بی نظمی اجتماعی
- ۱۱۹ جدول شماره ۴۳.۴ توزیع فراوانی میزان بی نظمی اجتماعی از نظر پاسخگویان
- ۱۲۰ جدول شماره ۴۴.۴ ضریب رگرسیونی بی نظمی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی دختران
- جدول شماره ۴۵.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر احساس امنیت اجتماعی و میزان بی نظمی اجتماعی
- ۱۲۱ بی نظمی اجتماعی
- ۱۲۲ جدول شماره ۴۶.۴ ضریب رگرسیونی احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی
- جدول شماره ۴۷.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر احساس امنیت اجتماعی به تفکیک اعتماد اجتماعی
- ۱۲۳ تفکیک اعتماد اجتماعی
- ۱۲۴ جدول شماره ۴۸.۴ ضریب رگرسیونی احساس امنیت اجتماعی و حمایت اجتماعی پاسخگویان
- جدول شماره ۴۹.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر احساس امنیت اجتماعی به تفکیک حمایت اجتماعی
- ۱۲۴ تفکیک حمایت اجتماعی
- جدول ۵۰.۴ ضریب رگرسیونی احساس امنیت اجتماعی و میزان حمایت اجتماعی در فضای شهری پاسخگویان
- ۱۲۵ فضای شهری پاسخگویان
- جدول شماره ۵۱.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر احساس امنیت اجتماعی به تفکیک میزان حمایت اجتماعی
- ۱۲۶ میزان حمایت اجتماعی
- ۱۲۷ جدول شماره ۵۲.۴ ضریب رگرسیونی احساس امنیت اجتماعی و میزان دینداری پاسخگویان
- جدول شماره ۵۳.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر احساس امنیت اجتماعی به تفکیک میزان دینداری
- ۱۲۷ تفکیک میزان دینداری
- ۱۲۸ جدول شماره ۵۴.۴ ضریب رگرسیونی احساس امنیت اجتماعی و میزان دینداری پاسخگویان
- ۱۲۹ جدول شماره ۵۵.۴ میانگین نمره احساس امنیت اجتماعی بر حسب رده های مختلف سنی
- ۱۲۹ جدول شماره ۵۶.۴ آزمون تحلیل واریانس احساس امنیت اجتماعی بر حسب رده های سنی
- ۱۳۰ جدول شماره ۵۷.۴ میانگین نمره احساس امنیت اجتماعی بر وضعیت تاهل

۱۳۰	جدول شماره ۵۸.۴ آزمون تحلیل واریانس احساس امنیت اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل
۱۳۱	جدول شماره ۵۹.۴ میانگین نمره احساس امنیت اجتماعی بر قومیت
۱۳۱	جدول شماره ۶۰.۴ آزمون تحلیل واریانس احساس امنیت اجتماعی بر حسب قومیت
۱۳۲	جدول شماره ۶۱.۴ آزمون تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی بر حسب وضعیت اشتغال
۱۳۲	جدول شماره ۶۲.۴ آزمون تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی بر حسب طبقه اجتماعی اقتصادی ذهنی
۱۳۳	جدول شماره ۶۳.۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر احساس امنیت اجتماعی به تفکیک طبقه اجتماعی اقتصادی ذهنی
۱۳۴	جدول شماره ۶۴.۴ رگرسیون چند متغیره برای شناسایی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی
۱۳۵	جدول شماره ۶۵.۴ رگرسیون چند متغیره برای شناسایی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی

فهرست نمودارها

۹۵	شکل ۱.۴ بافتنگار توزیع نمرات طبقه اجتماعی اقتصادی ذهنی در بین پاسخگویان
۹۶	شکل ۲.۴ بافتنگار توزیع نمرات امنیت جانی در بین پاسخگویان
۹۷	شکل ۳.۴ بافتنگار میزان امنیت شغلی
۹۹	شکل ۴.۴ بافتنگار میزان امنیت اخلاقی
۱۰۰	شکل ۵.۴ بافتنگار میزان امنیت مالی
۱۰۱	شکل ۶.۴ بافتنگار میزان احساس امنیت اجتماعی
۱۰۳	شکل ۷.۴ بافتنگار میزان اعتقادات دینی
۱۰۴	شکل ۸.۴ بافتنگار میزان مناسک دینی
۱۰۵	شکل ۹.۴ بافتنگار پیامدهای دینداری
۱۰۷	شکل ۱.۴ بافتنگار عواطف دینی
۱۰۸	شکل ۱۱.۴ بافتنگار میزان دینداری پاسخگویان
۱۰۹	شکل ۱۲.۴ بافتنگار میزان دینداری ذهنی پاسخگویان
۱۱۱	شکل ۱۳.۴ بافتنگار میزان اعتماد بین شخصی در بین پاسخگویان
۱۱۲	شکل ۱۴.۴ بافتنگار میزان اعتماد تعمیم یافته نهادی در بین پاسخگویان
۱۱۴	شکل ۱۵.۴ بافتنگار میزان اعتماد انتزاعی در بین پاسخگویان
۱۱۵	شکل ۱۶.۴ بافتنگار میزان اعتماد اجتماعی در بین پاسخگویان
۱۱۶	شکل ۱۷.۴ بافتنگار میزان حمایت اجتماعی در بین پاسخگویان
۱۱۷	شکل ۱۸.۴ بافتنگار میزان حمایت اجتماعی در فضای شهری در بین پاسخگویان
۱۱۹	شکل ۱۹.۴ بافتنگار میزان بی نظمی اجتماعی در شهر از نظر پاسخگویان

فصل اول

كليات تحقيق

- بيان مسئله
- اهميت و ضرورت تحقيق
- اهداف تحقيق

۱.۱. مقدمه

امنیت اجتماعی حکایت از حفظ فرد در مقابل خطراتی دارد که اجتماع آن را برای افراد رقم میزند و فرد را در مقابل خطراتی که مسبب آن زندگی جمعی است (مانند بیکاری، فقر، گرسنگی، عدم دسترسی به بهداشت، آموزش و پرورش و ...) حمایت می‌کند. بنابراین امنیت به مثابه یک آرمان و واقعیت به عنوان یکی از حقوق اساسی مردم مطرح است و برآیند مجموعه ای از تعاملات و نیز تعاون و سازگاری بین اجزا مختلف نظام اجتماعی می باشد و در نبود امنیت در جامعه ترس و وحشت، بی اعتمادی و سردرگمی حاکم می شود (کلاهیچیان، ۱۳۸۲؛ ۱۳۳). می توان گفت که امنیت، رهایی از تشویش، اضطراب، نااطمینانی و مخاطرات است و آن را می توان به دو بخش امنیت درونی و بیرونی دسته بندی کرد. امنیت درونی یا همان امنیت روانی، مهمترین عامل زندگی سالم هر انسانی می باشد. با پیچیده شدن جوامع و پیرو آن روابط اجتماعی، متغیرهایی که بر روی امنیت روانی افراد تاثیر مستقیم و غیرمستقیم دارند بسیار گسترده گشته اند. شغل، طبقه اجتماعی، امید به زندگی، سیاست، عشق، اعتبار اجتماعی و بسیاری دیگر می توانند امنیت روانی افراد را تضمین یا مختل نمایند. در عین حال امنیت اجتماعی و به عبارت دیگر امنیت بیرونی لازم و ملزوم امنیت روانی در یک جامعه است. رخدادهایی مثل جنگ، سوانح طبیعی، فساد و هرج و مرج های اجتماعی، تهدیدکننده های امنیت اجتماعی یک جامعه می باشند و به تبع آن تاثیر مستقیمی بر روی امنیت روانی افراد یک جامعه می گذارد.

اگر مردم جامعه ای احساس کنند که پدیده امنیت اجتماعی کمرنگ شده و یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را بعنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کنند، اما در مرحله حادثر به صورت یک واقعیت یا پدیده اجتماعی بروز می کند که در این مرحله به یک معضل و آسیب اجتماعی تبدیل شده و می تواند اقتدار و مشروعیت خرده نظام سیاسی را به عنوان تامین کننده امنیت تضعیف کرده و به زیر سوال رفتن این اقتدار و کاهش مشروعیت خرده نظام سیاسی آن را با بحران نیز مواجه کند (ربانی خوراسگانی، ۱۳۸۶؛ ۲).

۲.۱. بیان مساله

شهرها از نظر امنیت جاذبه ای برای زنان ندارند و آنها هنگام تردد در سطح شهر فاقد امنیت جسمی و روحی لازم هستند که این امر به ویژه در زمینه حمل و نقل و جابجایی در شهر بیشتر نمایان می شود. در تحقیقی که توسط دکتر هما زنجانی زاده در زمینه بررسی وضعیت زنان و امنیت شهری در مشهد (۱۳۸۱) انجام گرفته، نشان داده شده که بیش از نیمی از زنان این شهر هنگام رفت و آمد و فعالیت در سطح شهر احساس ناامنی بسیار شدید دارند که این احساس در زنانی که تجربه ناامنی داشته اند، به مراتب بیشتر بوده است (شجاعی، ۱۳۸۸: ۱۱).

بنابراین می توان گفت که امنیت اجتماعی یکی از شاخصه های کیفی زندگی در شهرهاست و آسیب های اجتماعی از مهمترین پیامدهای مختلف امنیت به شمار می روند. در این میان فضاهای شهری از جمله مولفه هایی هستند که نابهنجاری های اجتماعی در بستر آنها به وقوع می پیوندد (شجاعی، ۱۳۸۸: ۸). به همین جهت و با توجه به حضور روزافزون زنان در شهر و مشارکت آنها در فعالیت های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، یکی از مهمترین نیازهای روزمره آنان، احساس امنیت در محیط شهر و رفت و آمدهای شهری است و امنیت زنان در محیط های شهری، کاری و دانشگاهی به عنوان یک گروه اجتماعی بیشتر از سایر گروه ها، می تواند به شکل مستقیم و یا غیرمستقیم در تعاملات اجتماعی آسیب ببیند. زنان برای حضور در اجتماع و ایفای نقش های اجتماعی خود در محیط دانشگاه و یا محیط های کاری بیش از سایر گروه ها نیازمند امنیت اجتماعی هستند. بنابراین جنسیت به عنوان مهمترین عامل شخصیتی در درک امنیت مطرح است.

نوع جنایت در مورد زنان و مردان متفاوت است و حس امنیت آنان نیز متفاوت است اما عموماً زنان ترس بیشتری را حس می کنند تا مردان گرچه ممکن است کمتر از مردان قربانی شوند. همچنین زنان سالخورده تر حس امنیت کمتری نسبت به مردان هم سن خودشان دارند و از مسائلی مثل شلوغی های ناشی از فوتبال، اسکیت و موتورسواری و خطر تصادف کردن بسیار بیشتر از مردان هم سن خود می ترسند (Howard, 1999: 219). و به طور کلی مردان احساس مثبت تری در مورد امنیت محیط خودشان نسبت به زنان دارند. هم مردان و هم زنان در تاریکی احساس ناامنی می کنند ولی درجه حس ناامنی در زنان بالاتر است. مثلاً بیش از ۶۰ درصد زنان در تاریکی احساس ناامنی دارند و البته این بیشتر به ترس از آزارهای جنسی بازمی گردد و در واقع نیز زنان ۱۰ برابر بیشتر از مردان ممکن است تحت آزار جنسی قرار بگیرند (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۱۶).

می توان گفت که امروزه زنان صرف نظر از هر طبقه اجتماعی که باشند، بیشتر در اماکن عمومی یعنی فضاهایی خارج از خانه حضور دارند. اما محیط خارج از خانه به طور روز افزون از نظر احساسی که به فرد می دهد ناامن تر و تهدیدآمیزتر می شود و زنان هر روز از این لحاظ احساس ناامنی بیشتری می کنند. مزاحمت های خیابانی اغلب یک مسئله شهری است - اگرچه در نواحی روستایی هم رخ می دهد با این تفاوت که مزاحمت ها در روستا بیشتر از نوع زبانی است - و اغلب زنان از مزاحمت های خیابانی صدمه دیده اند و این امر روی اعتماد به نفس آنها تاثیر نامطلوب بر جای می گذارد. این مسئله حتی در رفت و آمد زنان در سطح شهر نیز تاثیرگذار است به طوری که زنان هنگام تردد در شهر اغلب احساس ناامنی می کنند (فولادی، ۱۳۸۸: ۸۸).

نتایج تحقیقاتی در استرالیا نیز نشان می دهد که زنان از موارد ذیل عموماً می ترسند: بیرون رفتن در شب، استفاده از تلفن های عمومی، موقعیت های ابتدایی و انتهایی در سفرهای حمل و نقل عمومی مثل منتظر ماندن در یک ایستگاه اتوبوس و یا پیاده روی از ایستگاه به سمت ماشین پارک شده، استفاده از پارکینگ های مرکز شهر به ویژه در شب و به ویژه اگر طبقاتی باشند، رانندگی تنها در شب، فضاهای باز و حومه ای و زیرگذرها و کوچه های بن بست (Bell, ۱۹۹۸: ۵).

حضور زنان و دختران در محیط های دانشگاهی نیز در سالهای اخیر افزایش بی سابقه ای داشته است. بطوریکه بیش از ۶۰ درصد پذیرش دانشگاه ها هر ساله به دختران تعلق می گیرد. در دانشگاه پیام نور نیز بیش از ۷۰ درصد دانشجویان را دختران و زنان تشکیل می دهند و از آنجا که در مقطع کارشناسی، در دانشگاه پیام نور پذیرش دانشجو فقط بومی گزینی صورت می گیرد، با دختران و زنانی مواجه می شویم که با خانواده زندگی می کنند و برای حضور در دانشگاه و یا همزمان محل کار در سطح شهر رفت و آمد دارند. بنابراین بطور کامل با فضای شهر تهران آشنا بوده و هم بصورت فردی و هم خانوادگی تجربه حضور در سطح شهر را دارند. بنابراین احساس امنیت در هنگام تردد در سطح شهر بصورت تنها اهمیت بسیاری پیدا می کند.

از آنجا که دانشگاه اولین محیط اجتماعی است که دختران جوان پس از اتمام دوران آموزش مدرسه ای بصورت مستقل و بدور از همراهی خانواده از طریق آن وارد فضای جامعه می شوند و در معرض تعاملات و روابط جدید قرار می گیرند، بیشتر از سایر گروه های اجتماعی در معرض تجربه های مستقیم و غیرمستقیم روزانه از نابهنجاری های اجتماعی قرار می گیرند و ممکن است احساس ناامنی را بیشتر تجربه می کنند. همچنین، شهرنشینی نیز خطرات جانی بسیاری را رقم زده است، انواع بیماری ها، تصادفات و صور گوناگون تجاوز به جان افراد موجبات نگرانی های بسیاری در حیات را فراهم ساخته است. از سوی دیگر، عدم تناسب فرصت های شغلی در جامعه و شرایط نامناسب و

نابرابر بازار کار برای دختران و زنان، دغدغه و تشویش شغلی را برای این گروه به وجود آورده است.

به لحاظ روش‌شناسی، امنیت اجتماعی سازه چند بعدی است که در ارتباط با شرایط اجتماعی به گونه‌های متفاوت ظهور یافته و به اشکال مختلف نیز قابل سنجش و اندازه‌گیری است. منابع تامین‌کننده احساس امنیت برای آحاد و گروه‌های مختلف جامعه نیز متفاوت از همدیگر است و این منابع در سه سطح کلان، میانی و خرد اثرگذار می‌باشند. در سطح کلان ساختار کلی جامعه و ایمن بودن آن از جنگ، قحطی، خشکسالی، زلزله، سیل و سقوط ساختار سیاسی حکومت از عمده منابعی است که ساختار کلان احساس امنیت در افراد را شکل می‌دهند. روابط میان نهادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه، چالش‌های بین‌گروه‌ها و جناح‌های مختلف، کارکرد نیروی انتظامی، ارتش، قوه قضائیه، نظام پولی، نظام مندی شغلی، تعاملات جناح‌های سیاسی، بهره‌وری اقتصادی و بسیاری دیگر از پارامترها ساختار میانی احساس امنیت در گروه‌های جامعه را شکل می‌دهند و در سطح خرد نیز روابط میان افراد جامعه در حوزه کار، تحصیل، اقوام و خویشاوندان، همسایگان، همکاران و نیز تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم روزانه افراد از پدیده‌های مختلف از جمله سرقت، ضرب و شتم، قتل و غیره و برخورداری‌های اقتصادی- اجتماعی افراد احساس امنیت در سطح خرد را شکل می‌دهد (شجاعی، ۱۳۸۸؛ ۶).

بدین منظور احساس امنیت در این پژوهش در سطح خرد مورد بررسی قرار گرفته است که با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد. بدین منظور این پژوهش به بررسی تاثیر عوامل اعتماد اجتماعی و حمایت اجتماعی بعنوان مولفه‌های سرمایه اجتماعی و میزان دینداری بعنوان یک متغیر فردی موثر بر بروز احساس آرامش در افراد و متغیر بی‌نظمی‌های اجتماعی بر بروز احساس امنیت اجتماعی و یا احساس ناامنی پرداخته است. بی‌نظمی اجتماعی یکی از ابعاد بی‌سازمانی اجتماعی است که بر احساس امنیت تاثیرگذار است. بی‌نظمی به وضعیتی مربوط است که در آن «علائم فروپاشی نظم اجتماعی» وجود دارد. بی‌نظمی با علائم قابل رویت نشان داده می‌شود و افراد می‌توانند آن را درک کنند. نشانه‌های قابل رویت بی‌نظمی اجتماعی به خرید و فروش مواد مخدر و مصرف آن، سرقت، اخاذی و زورگیری و ... دلالت دارد. بی‌نظمی می‌تواند امنیت را تضعیف نماید، زیرا آسایش خاطری را که امنیت وجودی فرد را تضمین می‌کند در هم می‌شکند (امیرکافی، ۱۳۸۷؛ ۶). بنابراین بی‌نظمی از مولفه‌های قابل مشاهده و آشکار در سطح جامعه است که با بروز جرایم ارتباط مستقیم دارد. ضمن اینکه نبود اعتماد نسبت به افراد و نهادهای جامعه نیز می‌تواند منجر به رفتارهایی چون اعمال خشونت و جرم‌گردد. اعتماد پیش شرط

هر تعامل اجتماعی موثر محسوب می شود و می تواند باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی در تعاملات اجتماعی شود. به عقیده بسیاری از محققان تضعیف اجتماع در جهان مدرن ناشی از چیرگی روابط ابزاری (سرد) بر روابط اظهاری (گرم) است. کاهش اهمیت اجتماع موجب از بین رفتن سازوکارهای میانجی گری می شود که احساس آسیب پذیری فرد را در مقابل تهدیدات، تخفیف می دهد. بر طبق نظریه نظم اجتماعی (چلبی، ۱۳۷۵) در صورتی که به هر دلیل روابط گرم در عرض جامعه رو به سردی گراید و احساس تعلق افراد نسبت به جمع سست شود، به همان نسبت نیز اعتماد اجتماعی و نظم هنجاری و تعهدات جمعی و عمومی تضعیف می شوند. بدین ترتیب اعتماد اجتماعی احساس امنیت در تعاملات اجتماعی را موجب می شود و هرگونه اختلال در روابط حمایتی و گرم در سطح جامعه می تواند احساس امنیت فرد را مختل نماید. به عبارت دیگر می توان کاهش چگالی و فراوانی روابط حمایتی بین گروهی را نوعی اختلال رابطه ای تلقی نمود. منظور از روابط حمایتی، روابط و مبادلات نامتقارن گرم در شئون مختلف زندگی اجتماعی است (امیرکافی، ۱۳۸۷: ۸). اختلال رابطه ای افراد را در مقابل شداید اجتماعی آسیب پذیر می سازد. عدم امکان ارتباط منطقی و مشروع در سطوح جامعه منجر به احساس بی یابری و عجز می شود که این امر زمینه مناسبی برای احساس ناامنی و ترس فراهم می سازد. بدین ترتیب می توان از حمایت اجتماعی بعنوان یک مولفه مهم در احساس آرامش و امنیت افراد نام برد. دین نیز به عنوان نهاد اجتماعی که کارکرد اساسی انضباط بخش و انسجام بخش را دارد می تواند نقش مهمی در کم کردن بی عدالتی ها و ایجاد احساس یکپارچگی اجتماعی داشته باشد و سبب کاهش خودمحوری و خودپرستی گردد، با تمسک به باورهای دینی و گسترش معنویت در جامعه می توان از احساس ناامنی در زندگی اجتماعی کاست. با این بیان احساس دین گریزی در جامعه می تواند در تامین احساس امنیت تاثیر منفی داشته باشد، در نتیجه احساس دینداری و خداباوری در جامعه یک ضرورت برای احساس امنیت اجتماعی تلقی می شود (ربانی خوراسگانی، ۱۳۸۶).

۳.۱. ضرورت و اهمیت تحقیق

ورود کشورهای جهان سوم به عرصه جدید مناسبات جهانی و برخورداری از تکنولوژی‌های پیشرفته سبب افزایش حضور زنان در عرصه های مختلف اجتماعی و همچنین کاهش کنترل اجتماعی دولت شده و نوع، میزان و اثرگذاری آسیب ها و ناامنی های اجتماعی بیشتر شده است. گسیختگی از کانون های کنترل سنتی (مانند سست شدن کنترل والدین بر فرزندان) و افزایش چشمگیر رسانه های آسان، ارزان و پرسرعت سبب شده اند تا کشورهای جهان سوم در کنار مجموعه ای از معضلات ملی، گرفتار دغدغه های اجتماعی هم بشوند. این دغدغه ها، همانگونه که گفته شد جامعه و به طور واضح گروه های مختلف اجتماعی را هدف گرفته است و گروه هایی مثل زنان و دختران بیشتر در معرض آسیب های خطرناکی چون، فریب، اسارت، اعتیاد، حذف، تحریف و محرومیت قرار دارند. همچنین می توانند آنها را در معرض ابتلاء به ناراحتی های روانی از جمله اضطراب و افسردگی قرار دهند. خشونت های خانگی، مزاحمت های خیابانی، روابط نامتعارف در محیط های کاری، احساس ناامنی در هنگام تردد شهری، تجاوز و... سبب ایجاد احساس ناامنی در بین زنان در روابط اجتماعی، کاری و خانوادگی و حتی حوزه سکونت و شهرها میشود و امنیت روانی و اجتماعی زنان را همواره تهدید می کند و در سایه عدم امنیت اجتماعی رضایتمندی از زندگی و شرایط اجتماعی زنان کاهش یافته و یاس و انفعال و افسردگی فردی و اجتماعی جایگزین شادابی و تحرک و نشاط می شود و ترس و تنش و اضطراب را در بین آنان ایجاد می کند که به مرور به کاهش میزان سرمایه اجتماعی آنان می انجامد.

از آنجا که دانشجویان همیشه به عنوان یکی از فعال ترین و پرجمعیت ترین گروه های حاضر در اجتماع مطرح هستند که به دلیل حضور در دانشگاه اکثر اوقات خود را در بیرون از منزل و حتی منطقه محل سکونت خود سپری می کنند، امکان دارد بیشتر در معرض آسیب قرار بگیرند و احساس امنیت آنان به خطر بیافتد. بنابراین بررسی زنان و دختران دانشجوی می تواند ما را در شناختن عوامل اجتماعی موثر در بروز میزان احساس امنیت یا ناامنی در بین زنان یاری نماید. همچنین با مشخص شدن سهم هر یک از عوامل اجتماعی می توان با کنترل متغیرهای تاثیرگذار در این زمینه احساس امنیت را در بین زنان و دختران به عنوان نیمی از جمعیت فعال جامعه بالاتر برد. بالاتر رفتن سرمایه اجتماعی سبب احساس امنیت اجتماعی بیشتر می شود که در کنار افزایش عملکرد نیروهای نظامی و امنیتی می تواند شرایط وفاق اجتماعی بیشتری را در جامعه فراهم نماید.